

УДК 69:338.26

А.О. Кушнірук, КНУБА, м. Київ

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано основні підходи до оцінки економічної безпеки підприємства, зокрема будівельного. Визначено основні переваги та недоліки цих методів. Визначено основні чинники, котрі потрібно враховувати при розробці методу оцінки економічної безпеки будівельного підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, будівельне підприємство, підхід, метод оцінки, продуктивність праці, переваги, недоліки.

Розвиток будівельної галузі країни дуже часто свідчить про розвиток економіки держави в цілому. Стан будівництва в Україні на сьогоднішній день є дуже нестабільним. Державна підтримка даної галузі майже відсутня, хоча зважаючи на загальносвітові тенденції, потрібно пам'ятати, що вкладання коштів у будівництво та його підтримка створює синергетичний ефект для розвитку решти галузей економіки [1]. За останні роки кількість капітальних вкладень у будівництво різко зменшилася, що призводить до старіння матеріально-технічної бази.

Забезпечення економічної безпеки підприємства дозволяє створити умови для конкурентоспроможності підприємства, зокрема будівельного на ринку. На сьогоднішній день фахівцями в галузі економічної безпеки розроблена значна кількість методів оцінки як конкурентоспроможності підприємства в цілому, так і його економічної безпеки.

Забезпечення економічної безпеки підприємства, у тому числі й будівельного, передбачає виділення, аналіз та оцінку існуючих загроз із боку кожної функціональної складової, а також розробку на їх основі системи застережних і протидіючих заходів. Критерій (показник) економічної безпеки підприємства має задовольняти декілька вимог, а саме [2]:

- наявність чітко фіксованих меж;
- можливість порівняння різних за часом оцінок рівня економічної безпеки підприємства, а та-

кож підприємств галузі, за умови, що показники повинні бути надійними, зіставними в різні періоди, узагальнюючими (синтетичними) для галузі й, нарешті, відносно незалежними один від одного для визначення адекватності математичної залежності, що розробляється;

- забезпечення простоти, доступності та універсальності методики розрахунку.

Більшість фахівців у галузі економічної безпеки держави, чи окремої галузі промисловості або окремо взятого підприємства пропонують кожен свій метод оцінки економічної безпеки.

Перший із основних методів, які пропонує сучасна економічна наука для визначення рівня економічної безпеки підприємства, базується на твердженні, що вплив факторів (внутрішніх і зовнішніх) на економічну безпеку виявляється в зміні показників його діяльності, а рівень економічної безпеки може бути представлений у вигляді функціональної залежності цих змінних [3]:

$$Y_{ЕБП} = F(X_i) = a_1 * f(x_1) + a_2 * f(x_2) + \dots + a_i * f(x_i), \quad (1)$$

де $Y_{ЕБП} = F(X_i)$ – рівень економічної безпеки підприємства за відповідною функціональною залежністю;

a_1, a_2, \dots, a_i – питома вага (вагомість) кожного показника забезпечення економічної безпеки підприємства;

$i = 1, \dots, i$ – кількість показників;

$f(x_1), f(x_2), \dots, f(x_i)$ – локальні функції залежності рівня економічної безпеки відповідних показників діяльності підприємства.

Метод є досить простим у використанні, але його недоліком є відсутність формул залежності складових економічної безпеки. Питому вагу можна визначити шляхом опитування респондентів та ранжування, але формули залежності можна визначити лише шляхом глибокого аналізу складових.

В основі другого методу, запропонованого російськими економістами з м. Воронежа Бермантом М.А., Руссманом І.Б. [4], лежить визначення економічної безпеки підприємства через застосування індикаторів, що пропонуються для побудови системи кількісних та якісних показників. В якості розрахункових показників фіксують показники виробництва економічні, фінансові та соціальні.

Показники виробництва визначаються через динаміку виробництва, темп оновлення основних виробничих фондів, стабільність виробничого процесу тощо; за основні економічні індикатори прий-

няті фактичний та необхідний обсяг інвестицій, рівень інноваційної активності, фондовіддача виробництва тощо; до основних фінансових індикаторів були віднесені показники аналізу ліквідності та платоспроможності, абсолютні та відносні показники фінансової стійкості тощо; до індикаторів соціальних показників — рівень оплати праці, рівень заборгованості із зарплати, плинність кадрів тощо. У відповідності із фактичними значеннями показників і величиною порогових значень індикаторів економічної безпеки підприємства стан підприємства характеризувався як нормальний, передкризовий, кризовий та критичний.

За даним методом досить важко оцінити рівень економічної безпеки, оскільки не зафіксовано, яким саме чином необхідно визначити втрату потенціалу підприємства. Нечітко сформульовані межі відхилень індикаторів від порогових, оскільки для різних показників однакове відхилення може мати різне значення. Перевагою методу є те, що поррахувати індикатори відносно легко, маючи звітність підприємства та динаміку розвитку показників для визначення тенденції в майбутньому.

Наступний третій метод оцінки економічної безпеки підприємства за інтегральними показниками був розроблений Б. Корецьким у 2006 році [5]. Його сутність полягає в тому, що для підприємства з економічної безпеки виділяється шість блоків: індикатори якості потенціалу; індикатори виробництва; індикатори стану ринку та позиції на ньому суб'єкта господарювання; індикатори фінансового стану підприємства; соціальні індикатори; екологічні індикатори.

У межах кожного блока необхідно забезпечити п'ять-шість найважливіших показників, які доцільно звести в єдиний інтегральний показник, що розраховується за формулою:

$$IB_i = \sqrt{\sum_{j=1}^n \left(1 - \frac{x_{ji}}{x_{je}}\right)^2}, \quad (2)$$

де IB_i — рівень економічної безпеки певного індикатора;

x_{ji} — значення j -го показника в i -му блоці;

x_{je} — еталонне (порогове) значення j -го показника в i -му блоці;

$i=1 \dots 6$ — порядковий номер відповідного індикатора;

$j=1 \dots n$ — кількість показників у блоці індикатора.

Наближення значення інтегрального показника до 0 свідчить про вищий рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Запропонований підхід можна використати до інтегральних показників рівня економічної безпеки в розрізі окремих блоків, а також до показників, які формують цей рівень в межах кожного блока. З'являється можливість вчасно виявити проблемні зони в діяльності суб'єкта господарювання і розробити комплекс заходів щодо нейтралізації відповідних загроз, які можуть суттєво знизити рівень економічної безпеки. Перевагою методу є простота розрахункової формули та відповідно доступність у визначенні показника. Недоліком вважається неможливість скористатися запропонованим методом для вибору індикаторів у випадках, коли в якості середньогалузевого показника обирається певне еталонне (порогове) значення.

Четвертий метод — метод сукупного критерію, розроблений проф. С. Ф. Покропивним, пропонує оцінювати рівень економічної безпеки на основі сукупного критерію, який розраховується за формулою [2]:

$$k_{CEB} = \sum_{i=1}^n k_i \cdot d_i, \quad (3)$$

де k_{CEB} — сукупний критерій економічної безпеки;

k_i — рівень економічної безпеки за окремою складовою;

d_i — вагомість окремої складової економічної безпеки;

$i=1 \dots n$ — кількість функціональних складових економічної безпеки підприємства, які оцінюються.

До функціональних складових економічної безпеки підприємства за методом оцінювання відносяться: фінансова, інтелектуальна, технологічна, правова, силова, екологічна, інформаційна, ринкова та інтерфейсна.

Даний метод є досить громіздким у розрахунках, але дає можливість досить точно оцінити рівень економічної безпеки в конкретний момент часу, використовуючи значну кількість показників. Недоліком можна вважати одну з переваг — значну кількість показників; для невеликих підприємств з малим обсягом виробництва оцінка такої кількості показників є недоцільною.

П'ятий метод оцінки економічної безпеки підприємств — метод модифікованої зваженої, роз-

роблений представником криворізької школи к.е.н. Капітулою С.В. на прикладі гірничо-збагачувальних комбінатів України [6]. За методом запропоновано оцінювати загальний рівень економічної безпеки гірничо-збагачувального комбінату (γ) як модифіковану зважену середньгеометричну величину (мультиплікативний підхід) і визначати її за формулою:

$$R_{EKB} = \prod_{i=1}^3 (1 + R_i)^{\gamma_i}, \quad (4)$$

де i – виробнича, фінансова та інвестиційна безпека комбінату;

R_i – відповідно рівень виробничої, фінансової та інвестиційної безпеки;

γ_i – ваговий коефіцієнт відповідного локального показника.

Аналізуються три показники: виробничий, фінансовий та інвестиційний. Кожен показник запропоновано оцінювати за єдиним підходом, математична інтерпретація якого має вигляд:

$$k_y = f(x_1, x_2, \dots, x_i, \dots, x_m, x_{m+1}, \dots, x_j, \dots, x_n), \quad i = \overline{1, m}, j = \overline{m+1, n}, \quad (5)$$

де k_y – узагальнюючий показник рівня виробничої, фінансової та інвестиційної безпеки гірничо-збагачувального комбінату;

$$x_1, x_2, \dots, x_i, \dots, x_m, x_{m+1}, \dots, x_j, \dots, x_n)$$

– часткові показники рівня виробничої, фінансової та інвестиційної безпеки гірничо-збагачувального комбінату, які впливають на загальний рівень його економічної безпеки

Узагальнена формула розрахунку економічної безпеки підприємства є доволі простою. Проте при розрахунку окремих показників виникають проблеми, оскільки для визначення функцій, що встановлюють залежність за показниками, слід проводити ґрунтовні дослідження. Перевага – перелік складових, які входять до розрахункової формули того чи іншого з показників, подається.

Шостий метод можливостей з ліквідності активів і нестачі прибутку представлений у 2010 році в роботах к.е.н. Молодецької О.М. [7]. Запропоновано оцінювати економічну безпеку підприємств (на прикладі підприємств гірничодобувного

комплексу) як різницю між одиницею та відношенням нестачі фінансових ресурсів, необхідних підприємству для ліквідації нестачі операційного прибутку до загальної вартості активів підприємства, приведених до ліквідної форми. Залежно від одержаних значень коефіцієнта економічної безпеки проводиться фіксація якісного рівня економічної безпеки підприємства: нормального, задовільного, нестабільного, критичного та катастрофічного.

Перевагою методу є можливість універсального застосування для всіх підприємств без урахування галузевого призначення. Недолік полягає в тому, що коефіцієнт детермінації, який за даним методом складає 0,7801, і саме це на думку науковця Молодецької О.М. підтверджує високу достовірність отриманої залежності, не має, з нашої точки зору, достатньої доказовості цієї достовірності [8]. Далі для розрахунку нестачі фінансових ресурсів, необхідних підприємству для ліквідації нестачі операційного прибутку, наводиться доволі складна формула, при використанні якої можуть виникнути певні труднощі з визначенням кількості ступенів ліквідності активів; нестачі (надлишку) активу з i -ю ліквідністю; або коефіцієнта приведення вартості активу з i -ю ліквідністю до найбільш ліквідної форми (грошових коштів та їх еквівалентів), який характеризується відношенням ліквідаційної та балансової вартостей указаних активів.

Сьомий метод оцінювання кінцевого рівня економічної безпеки будівельного холдингу був розроблений к.е.н. Коробчинським О.Л. [9]. За методом запропоновано оцінювати кінцевий рівень економічної безпеки суб'єкта господарювання в інтересах власника за такими показниками: норма прибутку на вкладений капітал; співвідношення вирахованої норми прибутку на вкладений капітал із середньорічною відсотковою ставкою по облігаціях внутрішньої державної позики України; відношення первинно вкладеного капіталу до чистих активів підприємства; приріст власного капіталу суб'єкта господарювання. Обчислення запропонованих показників є доволі простим, проте значна кількість показників при безпосередній оцінці провокує виникнення певних суперечностей, які не забезпечують однозначного визначення стану та рівня економічної безпеки будівельного підприємства.

Восьмий метод, розроблений Молодід О.О. [10] для будівельних підприємств, як і всі пе-

релічені вище, має певні недоліки, а саме він розроблений на основі функціональної залежності, яка враховує темпи росту прибутку та собівартості, не враховуючи, ні зміни продуктивності праці на підприємстві, ні динаміки рентабельності.

Всі проаналізовані вище методи базуються на результатах статичного визначення рівня економічної безпеки лише у певний момент часу без динаміки їх розвитку. На практиці в зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства відбуваються постійні зміни — воно є мінливим: тому всі ці методи практично недоцільно і некоректно використовувати в методиках оцінки економічної безпеки для подальшого прогнозування рівня економічної безпеки в майбутньому.

У сучасній економічній науці методи оцінки економічної безпеки підприємства, в тому числі будівельного, не обмежуються лише тими, які представлені у даному аналізі. Окрім них, заслуговують уваги методи, які розроблені кандидатами економічних наук Бондаренко О.М., Чаговець Л.О., Гічовою Н.Ю. та ін. Проте всі вони мають однакові переваги та недоліки з точки зору врахування особливостей визначення рівня економічної безпеки будівельного підприємства. І для кожного з них при проведенні оцінки економічної безпеки будь-якого підприємства, у тому числі й будівельного, потрібно сформувані величезні, відповідні до цілі дослідження інформаційні масиви відносно: політичної і соціально-економічної ситуації, стану правової бази, наявності матеріально-сировинних, енергетичних і трудових ресурсів, криміногенної ситуації, стану ринкового середовища; наявності необхідних ресурсів, ринків збуту для підприємства, прийняттого рівня цін, конкурентоздатності продукції, що реалізується; можливостей з встановлення ділових контактів з реальними і потенційними конкурентами, стану інфраструктури ринку тощо.

Викладене вище вимагає декількох висновків:

1. значна увага наукового світу на сьогоднішній день приділяється питаннями економічної безпеки окремих підприємств та галузей, зокрема питаннями економічної безпеки будівельних підприємств;

2. на сьогоднішній день розроблені методи оцінки економічної безпеки будівельного підприємства повною мірою не задовольняють вимоги з оцінки стану підприємства;

3. виникає потреба в розробці методу оцінки економічної безпеки, який би врахував зміну по-

казника продуктивності праці в галузі (за окремим видом діяльності), зміну рентабельності підприємства, врахування індексу інфляції (цін на будівельні матеріали) тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чорна М. В. Концептуальна модель економічної безпеки будівельного підприємства [Електронний ресурс] / М. В. Чорна, І. В. Пірятинська // Ефективна економіка, 2012. — № 10 — Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1477>.

2. Федосова О.В. Визначення рівня економічної безпеки будівельного підприємства на основі економетричних моделей. / О.В. Федосова, О.О. Молодід, С.А. Теренчук // Управління розвитком складних систем. Збірник наукових праць., 2011. — № 5. — С. 117-119.

3. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке / С.Н. Ильяшенко // Актуальні проблеми економіки. — 2003. — № 3(21). — С. 12-19.

4. Бермант М.А. О проблеме оценки качества / М.А. Бермант, И.Б. Руссман // Экономика и математические методы, 1978. — Т.17, № 4. — С. 691-699.

5. Корецький Б. Діагностика економічної безпеки суб'єктів господарювання в транзитивній економіці [Електронний ресурс] / Б. Корецький // Наукові записки. — 2006. — № 10. — Режим доступу до журн.: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nz/texts.html>.

6. Капітула С. В. Оцінка та управління економічною безпекою підприємства (на прикладі гірничо-збагачувальних комбінатів України) [Текст] : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.04 / Криворізький технічний університет. — Кривий Ріг, 2010. — 18 с.

7. Молодецька О.М. Комплексна оцінка економічної безпеки підприємства (на прикладі підприємств гірничодобувної промисловості). [Текст] : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.04 / Криворізький технічний університет. — Кривий Ріг, 2010. — 17 с.

8. Моргенштерн О. О точности экономико-статистических наблюдений. / Оскар Моргенштерн. — М.: Статистика, 1968. — 215 с.

9. Коробчинський О. Л. Організація та функціонування системи економічної безпеки

підприємств будівельного холдингу [Текст] : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.04 / Вищий навчальний заклад "Університет економіки та права "КРОК". — К., 2010. — 19 с.

10. Молодід О. О. Технологічна складова як основа економічної безпеки будівельного підприємства [Текст] : автореф. дис. ... канд. економ. наук : 08.00.04 / КНУБіА. — К.: 2012. — 21 с.

АННОТАЦІЯ

В статье проанализированы основные подходы к оценке экономической безопасности предприятия, в частности строительного. Определены основные преимущества и недостатки этих методов. Определены основные факторы, которые нужно учитывать при разработке метода оценки экономической безопасности строительного предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, строительное предприятие, подход, метод оценки, производительность труда, преимущества, недостатки.

ANNOTATION

The paper analyzes the main approaches to assessing economic security, including building. The main advantages and disadvantages of these methods. The main factors that must be considered when developing a method for assessing the economic security of the construction company.

Keywords: economic security, construction company, an approach method of valuation, productivity, advantages, disadvantages.

УДК 69:338.45

В.Д. Романенко, УНДЦЕБ "Екобуд", м. Київ

СУЧАСНИЙ СТАН ВІТЧИЗНЯНОЇ НОРМАТИВНОЇ БАЗИ З ЦІНОУТВОРЕННЯ У БУДІВНИЦТВІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ РОЗВИТКУ

АНОТАЦІЯ

У статті описано стан сучасної вітчизняної нормативної бази з ціноутворення у будівництві.

Ключові слова: ресурсні елементні кошторисні норми, ціноутворення, будівельне підприємство

Вітчизняна система ціноутворення у будівництві побудована на використанні ресурсного методу, що формується на нормативно-розрахункових показниках та поточних цінах на трудові і матеріально-технічні ресурси. На основі нормативних значень трудових та матеріально-технічних ресурсів розроблені ресурсні елементні кошторисні норми, що об'єднані у збірники за видами робіт. Ресурсні елементні кошторисні норми поділяються на державні, відомчі, стандарти організацій України (СОУ), норми для окремих об'єктів, індивідуальні норми.

Відповідно до "Програми перегляду державних будівельних норм і правил на період до 2015 року", затвердженої Постановою Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 року № 471, проводиться перегляд кошторисно-нормативної бази у будівельному комплексі України. Метою Програми є забезпечення розвитку національної системи нормування у будівництві шляхом перегляду державних будівельних норм і правил, за результатами якого вони можуть бути скасовані, внесені зміни до них, розроблені нові будівельні норми і правила.

Програма виконується за такими напрямками: удосконалення нормативної бази з питань будівництва, містобудування та архітектури; забезпечення адаптації державних будівельних норм до нормативної бази Європейського Союзу; створення механізму міжгалузевої координації та поліпшення планування робіт з нормування у будівництві; сприяння плановому оновленню діючих державних будівельних норм.

Програма виконується шляхом перегляду державних будівельних норм і правил, прийнятих до набрання чинності Законом України "Про будівельні норми" (1704-17), та внесення змін до них